

SSAD

Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

ISSN: 2587-2621

Volume 2 Issue 1, March 2018

**OSMANLI BASININDAN TÜRK VE ALMANLARIN KARŞILIKLI
HAYRANLIĞINA İLİŞKİN BİR KESİT: ASKER MECMUASI ÖRNEĞİ***

*A Section About The Mutual Admiration Of Turks And Germans From The Ottoman
Press: The Military Magazine Example*

Fatih ÖZASLAN**

Özet: Osmanlı Devleti'ne Prusya'dan ilk defa III. Selim döneminde askeri görevliler gelmiştir. Bu süreç II. Abdülhamid dönemine kadar sürmüştür. Prusya'da II. Wilhelm'in tahta geçişinden sonra Osmanlı Devleti ile ilişkiler daha da yoğunlaşmıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra özellikle askeri konularda Almanya'dan fazlasıyla faydalanılmıştır. Osmanlı Devleti, Almanya'dan subay getirttiği gibi kendisi de Almanya'ya eğitim için subay göndermiştir. Bu dönemde Almanya'dan gönderilen Kamphövener, Von Hobe, Ristov ve özellikle Von Der Goltz Osmanlı ordusu üzerinde çok etki bırakmıştır. Bu yüzden II. Meşruyet döneminde de Osmanlı subayları Alman ordu yapısını örnek almaya devam etmiş ve Alman subaylarına büyük saygı göstermişlerdir. Bu çalışmada II. Meşrutiyet döneminde Almanlara olan hayranlığın basındaki yansımalarına Asker Mecmuası üzerinden bakılmış ve incelenmiştir. Asker Mecmuası'ndaki özellikle Von Der Goltz hakkındaki düşünceler dikkat çekicidir.

Anahtar Kelimeler: II. Abdülhamid, Von Der Goltz, İttihat ve Terakki, Asker Mecmuası

Abstract: The military officers came from Prussia to the Ottoman Empire for the first time during the period of Selim III. This carried out until the period of Abdülhamid II. The relations with the Ottoman Empire became more intense following the Wilhelm's II coming to the throne in Prussia. After the Ottoman-Russia War between 1877 and 1878, a lot of benefits were provided from Germany especially in military issues. As the Ottoman Empire brought military officers from Germany, it also sent military officers to there for training. At this period, Kamphövener, Von Hobe, Ristov, and especially Von Der Goltz sent by Germany left a remarkable impression on the Ottoman Army. For this reason, the Ottoman military officers continued to take the German army structure as an example and showed high respect to the German military officers also during the Second Constitutionalist Period. In the current study, the reflections of the admiration for the Germans during the Second Constitutionalist Period were examined and analyzed on the basis of the Asker Mecmuası (Soldier's Journal). Especially the thoughts regarding Von Der Goltz placed in the Asker Mecmuası (Soldier's Journal) are remarkable.

Keywords: Abdulhamid II., Von Der Goltz, Committee of Union and Progress, Soldier's Journal

* Bu çalışma Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilmiş "Asker Mecmuası Üzerine Bir İnceleme" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Arş. Grv., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü,
e-mail:fozaslan@aku.edu.tr

Giriş

Osmanlı-Alman İlişkilerinin Seyrine Kısa Bir Bakış

Osmanlı Devleti ile Prusya arasındaki münasebetlerin her iki taraf için de belli bir geleneği vardır. Karlofça Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti Avrupa devletlerini daha yakından tanımanın kendisi açısından faydalı olacağına inanmaya başlamıştır. 1701 yılında I. Friedrich'in Prusya tahtına çıkmasıyla Osmanlı Devleti Asım Said Efendi başkanlığında bir heyeti tebrik için Prusya'ya göndermiştir. Bu heyetin ziyareti Osmanlı Devleti ile Prusya arasındaki ilişkilerin başlangıcı olmuştur.¹

Osmanlı Devleti ile Prusya arasında 2 Nisan 1761 tarihinde imzalanan Dostluk, Gemicilik ve Ticaret Antlaşması iki devlet arasındaki ilişkilerin resmi başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Dönemin Prusya kralı II. Friedrich, (1740-1774) Osmanlı Padişahı III. Mustafa'ya (1757-1774) bizzat mektup yazarak yapılan anlaşmadan duyduğu mutluluğu dile getirmiş ve teşekkür etmiştir.²

1774'te Kırım'ın kaybedilmesinden sonra Osmanlı Devleti ile Prusya arasındaki ilişkiler daha çok askeri yardımlaşma şeklinde ilerlemiştir. İki devlet arasında 1790 yılında bir askeri ittifak imzalanmıştır. Yapılan ittifaka göre; "Prusya, Türkiye Avrupası'nda Rus ve Avusturya'nın ilerlemeleriyle bozulmuş olan dengeyi düzeltmek için, ilkbaharda bütün kuvvetleriyle muharebeye girmeyi vadediyordu. Buna karşılık olarak da Osmanlı Devleti, Prusya'ya Akdeniz'de dost olarak kabul etmiş olduğu devletlere tanıdığı ticaret imtiyazlarını taniyacak ve Prusya'nın bir taraftan Avusturya, diğer taraftan Rusya ile olan toprak anlaşmazlıklarında Prusya'yı tutacaktı. Osmanlı Devleti bu antlaşmadan istediğini tam manasıyla alamamıştır. Çünkü Alman hükümeti Osmanlı Devleti için hem Rusya hem de Avusturya ile savaşmayı kendi çıkarlarına uygun görmemişti.³ Bu anlaşma, Prusya'nın tarihte ilk kez Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü sağlaması bakımından önem arz etmektedir. Böylece ticari ilişkilerin yanında siyasi ve askeri alanlarda da bir ittifak kurulmasıyla köklü ilişkilerin temeli atılmıştır. Bu gelişmeler sonucunda Osmanlı Devleti'nde Fransa'ya karşı duyulan sempatinin yerini Prusya almaya başlamıştır.⁴

III. Selim (1761-1808) döneminde Prusyalı Albay Von Goetze Türk topçu birliklerini denetlemişti. Von Goetze'nin çağrılış amacı aslında Osmanlı kara ordusunu Alman sistemine göre teşkilatlandırmaktı ama O daha çok bir danışman gibi çalışmıştır.⁵

II. Mahmud' da (1785-1839) Prusya'ya başvurmuş ve 1836 yılında Helmuth Von Moltke'nin (1800-1891) başkanlığında bir askeri heyet Osmanlı Devleti'ne gönderilmiştir. Moltke burada geçirdiği süreçten sonra önemli tespitlerde bulunmuştur. Moltke'ye göre modern bir ordunun kurulabilmesi için öncelikle ordu yönetiminin bilgili ve namuslu kişilerin kontrolüne verilmesi gerekmektedir. Moltke'ye göre bir başka sıkıntılı durum ise asker alma yöntemidir. Asker alma yönteminin bozuk, düzensiz ve haksız olduğunu belirtmiştir. Askerlik görevinin sadece Müslüman halkın sırtına yükletildiğinin, askerlik süresinin çok uzun olmasından dolayı askerden kaçma olaylarının da sık sık yaşandığının altını çizmiştir. Ayrıca Moltke'ye göre bir başka sorun da subay ve komutanların hem nitel hem de nicel bakımdan yetersizlikleridir.⁶ Moltke, Osmanlı Devleti'nde dört yıldan fazla görev yapmıştır. Özellikle Mehmet Ali Paşa isyanı sırasında birçok hizmette bulunmuştur. Nizip Savaşı'nda verdiği fikirler Osmanlı paşaları tarafından dinlenilmemiş ve bu savaşta Osmanlı Devleti, Mehmet Ali Paşa'ya (1769-1849) karşı

¹ Kemal Beydilli, 18. Yüzyılda Osmanlı Devleti-Prusya Münasebetleri, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1983, s.13.

² Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1985, s. 60.

³ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. 5, TTK Yay., Ankara 2007, s. 18.

⁴ M. Nail Alkan, "Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Türk-Alman İlişkileri", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 34, 2015, s. 40.

⁵ Veli Yılmaz, *Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar*, Cem Ofset, İstanbul 1993, s. 34.

⁶ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2002, s. 191-192. Ayrıntılı bilgi için bkz: Helmuth Von Moltke, *Moltke'nin Türkiye Mektupları*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2016.

mağlup olmuştur.⁷ Nizip Savaşı yenilgisi ve Sultan II. Mahmud'un ölümü üzerine Moltke ve beraberindeki heyet ülkelerine geri çağrılmışlardır.⁸

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı Osmanlı adına hezimetle sonuçlanınca Osmanlı devlet adamları ordunun yetersizliğini görmüş ve ıslahatlar için tekrar ordu üzerine yoğunlaşmıştır. Bu savaşla birlikte Osmanlı ordusunun eğitimsiz; silah, envanter ve komuta kademesi bakımından yetersiz olduğu tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Bu durumdan ötürü memleketin yeni Rus saldırılarına karşı durabilmesi için ordunun güçlendirilmesi gerekiyordu. Osmanlı Devleti o dönemde ordunun ıslah çalışmaları için Almanlardan faydalanmak istemiştir.

Moltke ve arkadaşlarının ülkelerine dönmelerinden 1882'ye kadar geçen sürede düzenli bir Prusya askeri yardımı söz konusu olmamıştır. Sultan II. Abdülhamid' de (1842-1918) tahta geçtiğinde ordunun ıslahı için Almanlara yönelmiştir. Padişah 1880 yılında Alman Devleti'ne başvurarak askeri uzmanlar istemiş ve bu istek kabul edilerek 1882 yılında Albay von Kaehler, Piyade Yüzbaşı Kamphövener, Topçu Yüzbaşı von Hobe ve Yüzbaşı Ristoui'nin Osmanlı Devleti'ne gönderilmesine karar verilmiştir. Osmanlı Devleti, ülkesine gelen bu subaylara verdiği değeri göstermek için kısa sürede büyük rütbelere vermiştir. Albay von Kaehler kısa sürede Osmanlı Feriki yapılmış ve padişah yaverliğine atanmıştır. Von Kaehler gelmesinden sonra geçen üç sene sonunda ölürken ünvanı mareşallik idi.⁹

Kaehler ve ekibi görevlerinin gereği olarak Osmanlı ordusunu tetkik etmişler ve yapılan incelemeler sonucunda 400 sayfalık bir metin hazırlamışlardır. Kaehler hazırladığı metinde Osmanlı ordusunda nelerin eksik olduğunu ve bu eksikliklerin giderilebilmesi için yapılması gerekenleri detaylıca anlatmıştır.¹⁰ Kaehler'in görüşleri Osmanlı Devleti tarafından kabul görmüştür. Sultan II. Abdülhamid bununla yetinmeyerek Kaehler'e, Türk subaylarının Almanya'da eğitim görmesini istediğini bildirmiştir. Bu istek de Almanlar tarafından kabul edilmiştir.¹¹

Von Kaehler'in 1885'te ölümünden sonra padişahında isteğiyle Von der Goltz Alman reform grubunun/ekibinin başına getirilmiştir. Goltz'un Osmanlı Devleti'ndeki ilk görevi Askeri Okullar Müfettişliği idi. 23 Haziran 1886'da Tümgeneralliğe getirilmiş, 18 Ağustos 1886'da Askeri Müfettişliğin yanında Genelkurmay İkinci Başkanı olmuştur.¹² Goltz özellikle genç subayların eğitiminde önemli bir rol oynamış ve 12 yıllık çalışma süresi boyunca Harbiye Mektebi'nde okutulmak üzere 4000 sayfadan fazla Türkçe broşür ve ders kitabı yayınlamıştır. Goltz, subay ve subay adaylarını etkilemeyi bildiğinden bu kesimlerde Alman hayranlığı yaratmıştır.¹³

Asker Mecmuası'nda Alman Hayranlığı

II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra gazete ve mecmuaların yayınlanması için rahat bir ortam meydana gelmiştir. Birçok sivil yayın yanında askeri yayınlar da mevcuttur. Ancak Osmanlı Devleti'nde ordu ile alakalı yayın yapma ilkeleri yasalar ile belirlenmiştir.¹⁴ Asker Mecmuası, II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası yayın hayatına başlamıştır. Mecmuanın ilk sayısı 4 Eylül 1908 tarihinde çıkarılmıştır. Mecmuanın kapağına "*ordu ve donanmanın terakkiyatına hâdim olmak üzere ayda iki defa neşr edilir*" notu düşülmüştür. Mecmuanın başyazarı Erkân-ı

⁷ Yılmaz, a.g.e., s. 34.

⁸ Jehuda L. Wallach, *Bir Askeri Yardımın Anatomisi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1985, s. 19.

⁹ İlber Ortaylı, *İkinci Abdülhamid Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1981, s. 60.

¹⁰ Wallach, a.g.e., s. 39.

¹¹ Wallach, a.g.e., s. 48.

¹² Yılmaz, a.g.e., s. 40.

¹³ Ortaylı, a.g.e., s. 64.

¹⁴ Mehmet Ali Karaman, *II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Askeri Matbûatı ve Siyasi Hayattaki Rolü*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2017, s. 23.

Harbiye Kaymakamı Osman Senai Bey, müdürü ise Ahmet Cevdet'ti. Mecmua, yayın hayatına bir sene devam etmiştir. Bu süre zarfında 24 sayı olarak yayınlanmıştır.

Asker Mecmuası'nda hem siyasi hem de askeri yazılar yer almaktadır. Askeri yazılar içerisinde yabancı devletler ile ilgili birçok yazı bulunmaktadır. Bu devletlerin başında da Alman Devleti gelmektedir ve bu devlet ile alakalı yazıların büyük çoğunluğunda ise onlara karşı bir hayranlık ve onları örnek alma söz konusudur. Örneğin, Asker Mecmuası'nın birinci sayısında Osman Senai Bey'in "Yaverler" başlıklı makalesi bulunmaktadır. Osman Senai Bey bu makalesinde yaverler hakkında tafsilatlı bilgi vermekte ve genel olarak Osmanlı Devleti'ndeki yaverleri sert bir şekilde eleştirmektedir. Bu eleştirilerinden sonra Alman Devleti'ndeki yaverleri örnek göstererek onlar hakkında bilgiler aktarmaktadır:

"Almanya'da yaver gelmesi işitilince, bizde büyük meratibde bulunanların hususiyat-ı şahsiyelerini tesviye için tayin edilmiş bir (memur) hazıra geliyor. Halbuki Avrupa'da yaverler adeta bizde ki (erkân-ı harbe melhuk) zabitan sınıfını teşkil ederler. Ve esasen iki kısma ayrılırlar.

Birinci kısım hükümdar ile aile-i hükümdar a'zası maiyetlerine terfik edilen askeri müşavirlerdir ki bunlara tesmiye olunur. Bunlar sınıf-ı saire zabitanından ayrı bir üniforma giyerler ve bizimkine benzer kordon taşır. Vazifeleri şu vech ile hülasa edilebilir: maiyetlerine memur oldukları zevat-ı âliyyeye, ifa-i hizmet esnasında refakat ederler. Ve sırf hizmete müteallik umur ve hususatı tesviye için onlara erkân-ı harbin veya emr-i zabıtlığı vazifesini görürler. Yahut maiyetine memur oldukları zat-ı âli küçük rütbede ise [prensler gibi] onlara hayat-ı askeriyede delalet ve tezyid-i malumatlarına hizmet ederler."¹⁵

Osman Senai Bey, bu konuda son olarak Alman yaverlerin şerefli bir zabitanlık yaptıkları için zevât-ı âliyyeden arkadaş muamelesi gördüğünü ve Osmanlı Devleti yaverlerinin de onları örnek alması gerektiğini belirtir.

Mecmuanın on beşinci sayısında yazarı belirtilmeyen "Askerlik Nokta-yı Nazarından Otomobilcilik" başlıklı yazıda otomobilcilik hakkında bilgi verilmektedir. Yazı otomobil dünyasında meydana gelen gelişmeler ile otomobilin nakliye ve savaş alanındaki önemine binaen kaleme alınmıştır. Bu yazıda örnek verilen ülkelerden biri de Almanya'dır.

Almanya'nın 1900 senesinde otomobil satın almak için 150.000 mark tahsis ettiğini ve her sene bu miktarı arttırdığını, bunun yanında 1901'de yapılan tatbikatlarda kullanılan on iki tane otomobil ve 1902, 1903, 1904 yıllarında da farklı çeşitlerde kullanılan motorlar hakkında bilgiler verilmektedir. Verilen bu yılların hepsinde hem otomobil hem de motosiklet sayısındaki artışa da değinilmektedir. Almanların gerek tatbikatlarda gerek de savaşlarda bu otomobil ve motosikletlerden memnuniyetleri üzerinde durulmaktadır. Özellikle nakliye konusunda çok işe yaradıkları aktarılmaktadır.

Nakliyeden sonra savaş arabaları konusuna değinilmektedir. İlk defa olmak üzere 1905 senesinde ve onu takip eden yıllarda özellikle İmparator Wilhelm'in isteği ile savaş arabalarının sayısının arttırıldığından ve zırhlarının güçlendirildiğinden bahsedilmektedir. Savaşlarda veya komutanlarca kullanılan arabaların beygir kuvvetleri hakkında da bilgi verilmektedir.

Otomobillerin yanı sıra motorlu tren yapımına da başlandığı ve bu konuda da başarı sağlandığı ve Alman Devleti'nin ilk trenden memnun kaldıktan sonra hemen otomobil fabrikasının yanında tren fabrikasını kurduğu da belirtilmektedir.

Fabrikalar kurulup araçlar üretilmeye başlanınca bu defa devletin, araçları her koşula uygun, dayanıklı yapmaya başladığı ve bu konuda oldukça araştırmalar yaptığı, özellikle de kış mevsimine uygun araçların gelişiminde başarı sağlanamadığı anlatılmaktadır. Burada dikkat çeken bir husus da Almanların bütün ürettikleri araçlar arasında bir müsabaka düzenlenmesidir. Bu müsabakanın amacının da araçların arasındaki farkları görmek ve eksikleri gidermek olduğu ifade edilmektedir. Bu yarışın sonucunda ise devletin memnun kalmadığı, araçların birçok eksiklerinin çıktığı görülmektedir. Devletin ürettiği araçların bekleneni karşılayamaması üzerine teşvik için bütün ülke çapında çalışmaların başladığı belirtilmektedir.

¹⁵ Osman Senai, "Yaverler", *Asker*, S. 1, 21 Ağustos 1324/3 Eylül 1908, s.18.

Mecmuanın birinci sayısında Osman Senai Bey'in, harbiye nezaretinin ıslahı konusuna değindiği ve Almanya harbiye nezaretini anlattığı "*Almanya'da Harbiye Nezareti*" başlıklı bir yazısı bulunmaktadır. Bu makalede Almanya harbiye nezaretinin yapısını, işleyişini, ayrıldığı kolları, nezaret içindeki daireleri, görevli kişileri tek tek özelliklerini belirterek anlatmaktadır:

"Alman harbiye nezareti ordunun, nizamından, teşkilinden, idaresinden, iaşe ve teçhizatından sorumlu dairedir. Bu daire memurları yüksek rütbeli askerlerden, zabitanlardan ve kısmen normal memurlardan oluşmaktadır. En düşük memur yüzbaşı rütbesindedir. Normal memurlarda yüzbaşı derecesinde saygı görürler. Harbiye nazırı general rütbesindedir. Harbiye nazırlığı kolordu kumandanlığı gibi önemli bir mevkiidir. Harbiye nazırının emrinde, makama ait olmak üzere yüzbaşı ve binbaşı rütbesinde iki yaver bulunmaktadır. Harbiye nezareti dört büyük daireye ayrılmaktadır. Bu dairelerin başında liva veya ferik rütbesinde birer reis vardır ve reisin yüzbaşı rütbesinde bir yaveri bulunmaktadır.

Birinci daire; merkez dairedir. Harbiye nezareti bütün işlerini bu daire vasıtasıyla görür. Bu dairede iki şubeye ayrılmıştır. Birincisi nezaret şubesidir ve başında miralay veya kaymakam rütbesinde birisi bulunur. Hazine evrak dairesi ile kütüphane ve nizamât idareleri bu şubeye bağlıdır. İkincisi idare şubesidir. İdareye ait olan her şey buraya gelir. Bu şubenin müdürü idare memurlarından biridir. İdare memurlarının imtihan komisyonu ise merkez daireye bağlıdır.

İkinci daire; daire-i umumiye-i harbiyedir. Buranın reisi ferik rütbesinde bir kişidir ve yüzbaşı rütbesinde bir yaveri vardır. Ordunun ıslahı, teşkilatlanması ve talimnameler ile nizamnamelerin tertip edilmesinden bu daire sorumludur. Bu daire altı şubeye ayrılmıştır ve her şube başında miralay rütbesinde bir kişi bulunmaktadır. Birincisi, ordu şubesidir. Burada şube müdüründen başka altı binbaşı ve iki yüzbaşı hizmet etmektedir. İkincisi, piyade şubesidir. Burada da şube müdüründen başka iki binbaşı ve bir yüzbaşı hizmet etmektedir. Üçüncüsü, süvari şubesidir. Müdüründen başka bir binbaşı ve bir yüzbaşı bulunmaktadır. Dördüncüsü, seyyar topçu şubesidir. Müdüründen başka bir binbaşı ve bir yüzbaşı mevcuttur. Beşincisi, yaya topçu şubesidir. Müdüründen başka üç binbaşı ve iki yüzbaşı vardır. Altıncısı, istihkâm ve mühendis şubesidir. Müdüründen başka dört binbaşı ve iki yüzbaşı vardır. Bu şubelerden başka, piyade mektebi müfettişliği, topçu tecrübe komisyonu, Berlin'deki askeri müze komisyonu, ordu mızıkâ müfettişliği, askeri binicilik mektepleri, ıslah ve cephanedepoları idaresi, askeri baytar müfettişlikleri de daire-i umumiye-i harbiyeye bağlıdır.

Üçüncü daire; ordu idare dairesidir. Bu dairenin reisi Almanya İmparatorluğu Meclis-i Ayanındaki harbiye nezaretinin vekilidir. Reisin yüzbaşı rütbesinde bir yaveri vardır. Bu daire altı şubeye ayrılır. Bunlar: vezne şubesi, iaşe şubesi, kıyafet şubesi, tatbikat meydanları şubesi, inşaat şubeleridir."¹⁶

Bütün bunları aktardıktan sonra Osmanlı Devleti'nin de böyle sistemli bir şekilde işleyen bir düzen kurması halinde harbiye nezaretinin daha verimli çalışacağını söyleyerek yazısına son vermektedir.

Mecmuanın ikinci sayısında yine Osman Senai'nin "*Alman Erkân-ı Harbiye Dairesi*" başlıklı makalesi bulunmaktadır.

Osman Senai Bey, Alman Erkân-ı Harbiye Dairesi'nin, ordunun sefer hazırlıklarının yapılması ve gerekli kumandanların yetiştirilmesi görevlerini ifa etmek için iki kısma ayrıldığını belirterek yazısına başlamaktadır. Bunlardan birisi Erkân-ı Harbiye-yi Umumiye, diğeri ise kıt'aat nezdindeki Erkân-ı Harbiye'dir. İlk önce Erkân-ı Harbiye-yi Umumiye hakkında bilgi vermektedir; Alman Erkân-ı Harbiye-yi Umumiye Dairesi'nin Berlin'de bulunduğunu ve doğrudan doğruya umumi ordunun, Erkân-ı Harbiye reisinin idaresinde olduğunu belirtmektedir. Dairenin, muavinlik denilebilecek beş büyük kısımla, bir merkezi şube, harita kısmı, bir müstakil şube, bir merkezi depo ve kütüphaneden oluştuğunu, bu şubelerin miralay veya kaymakam rütbesinde ve alay komutanlığı itibarında kişilerin idaresinde olduğunu da ifade etmektedir. Osman Senai Bey, bu şubelerin nasıl çalıştığı hakkında bilgiyi de bize sunmaktadır:

"Şubelere memur-ı ümera ve zabitan-ı saire ise ikisi üçü bir araya gelmek üzere, bir oda da çalışırlar. Erkân-ı harbiyeyi umumiye reisi vereceği emri veya isteyeceği şeyi muavinlere tebliğ veya onlardan talep eder. Onlar da şube müdürleri vasıtasıyla vazifelerini müstakilen ifa ederler.

Vazaif, şube müdürleri vasıtasıyla zabitan-ı saire arasında taksim edilir. Herkes kendi salahiyet ve mes'uliyeti dahilinde kendine havale edilen vazifeyi nizamât-ı mevcudeye göre kendi zekâ ve iktidarıyla ifa eder. Bu sebeple şube memurlarının, mes'uliyet altına girmemek için, bir araya gelip de müzakere ve münakaşa ile sürüncemede bırakılmaları mümkün olamaz. Bundan dolayı dairede herkes yaptığı işten bizzat mes'ul olur

¹⁶ Osman Senai, "*Almanya'da Harbiye Nezareti*" *Asker*, S. 1, 21 Ağustos 1324/3 Eylül 1908, s. 23-24.

ve orada ancak erbab-ı zekâ ve dirayet barınabilir. Şimdi ki halde, daire reisi ve reis-i sani ile sivil memurlardan (topograf, litograf, pantograf vesaire) başka mirliva rütbesinde 5 muavin, 15 şube müdürü ve 97 ümera ve yüz başı, 117 erkân-ı harbiye zabitanı mevcuttur. Bir de ikmal-i tahsil etmek üzere erkân-ı harbiye akademisinden yetişenlerin en iyilerinden 100 kadar mülazım-ı evvel yine burada iki sene ifa-i vazife ederler. Bundan başka, ümera ve yüzbaşı rütbesinde 22 şimendifer komiseri ile kütüphane ve merkezi depoda bir hayli mütekaid zabitan dahi mevcut olduğu gibi, daire bütçesinin âdem-i müsadresinden dolayı sair bazı erkân-ı harbiye zabitanı dahi, alaylarında ki irtibatları muhafaza edilmek şartıyla, erkân-ı harbiyeyi umumiye dairesinde ifa-i hizmet ederler.¹⁷

Osman Senai Bey yazısında, dairenin görevlere göre bölümlere ayrıldığını ve bu bölümleri de anlatmaktadır. İlk olarak şube-i merkeziyeden bahsedilmektedir. Bu şube bizdeki şube-i mahsusaya denktir. Bu şubenin vazifesi genel haberleşmeyi sağlamak ve personelin durumunu kontrol etmektir. Şube iki kısma ayrılmıştır; müdür ile kâtipten başka burada iki binbaşı ve iki yüzbaşı hizmet etmektedir. Bunların ikisi ise Erkân-ı Harp reisinin yaverleridir. Birinci kısımda yaverler hizmet ederler. Yaverler Erkân-ı Harbiye zabitanının durumunu izlemeyle meşgul olurlar. İkinci kısım ise, Erkân-ı Harbiye Dairesi'ne gelen veya buradan giden bütün evrakın kaydını tutmakla görevlidir.

Şube-i merkeziyeden sonra Osman Senai Bey, muavinliklerden de bahsetmektedir: Birinci muavinlik, Alman ordusu harp hazırlığındayken, sınırdaki durumu, hareketliliği öğrenmek ve bilgilendirmek görevini yerine getirir. Bu görev de iki şube tarafından gerçekleştirilir. Birinci şube, ordunun harp hazırlığı ve seferberliği işleriyle meşguldür. Müdürden ve yaverden başka, üç binbaşı ve beş yüzbaşı burada hizmet eder. İkinci şube olan şimendifer şubesi, ordunun sınıra naklini tanzim ve tertip etmekle meşgul olur. Bu şubede müdür ile yaverinden başka bir kaymakam, 2 binbaşı, 10 yüz başı ve çeşitli rütbelere 22 şimendifer komiseri hizmet ederler.

İkinci muavinlik, yabancı ordu ve donanmaları hakkında malumat toplamak, ilerleyişlerini kontrol ederek rapor etmek ve yabancı devletlerin kendi aralarında olan savaşları takip etmek gibi görevleri yerine getirir.

Üçüncü muavinliğin görevi ise orduya kumandan yetiştirmektir. Ayrıca tatbikatları inceleyerek bunlardan çıkarılan sonuçları kitap halinde yayınlama yükümlülüğü de bulunmaktadır.

Dördüncü muavinlik, ıslah çalışmaları ve istihkâmat ile meşgul olur. Ayrıca ordunun ilerleyişi ve yer değişimini de kontrol eder.

Beşinci ve son muavinliğin görevi ise uzak bölgelere yapılan seferlerin tetkik edilmesidir.

Yazar, bu bilgilerden sonra bizim Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Dairesi hakkında bilgiler vererek, nasıl olması gerektiği hakkında tavsiyelerde bulunarak devam etmektedir. Yazara göre öncelikle ordunun seferberliğine ait ihtiyaçlar ile meşgul olacak bir şube lazımdır. İkinci olarak, ordunun sınır bölgelerindeki nakliye işlerini tertip edecek başka bir şubenin teşkil edilmesinin de gerekli olduğunu belirtmektedir. Üçüncü tavsiye ise sınır komşusu ülkelerin ordularını tetkik edecek bir şubedir. Dördüncü olarak Erkân-ı Harbiye zabitanının teorik ve pratik talim ve terbiyesi ile birlikte onlardan kumandan yetiştirme vazifesi ile sorumlu bir şubenin kurulmasını tavsiye etmektedir. Beşinci tavsiye ise bölgelerin haritalarını tedarik edecek bir şubenin kurulmasıdır. Bununla birlikte Erkân-ı Harp Dairesi'nin matbaa ve fotoğrafhanesinin de bu şube ile birleştirilmesini istemektedir. Altıncı tavsiye; meydana gelen olayları tetkik ederek harp tarihi yazacak bir şubenin var olmasıdır. Buna ek olarak da Erkân-ı Harp Dairesi kütüphanesinin böyle bir şube ile birleştirilmesini istemektedir. Yedinci tavsiye ise; savaş zamanında Erkân-ı Harbiye-i Umumiye reisi tarafından idare edilecek olan büyük manevralar için hazırlık yapmakla görevli bir şubenin olmasıdır. Sekizinci ve son tavsiye ise Erkân-ı Harbiye Dairesi'nden çıkan bütün evrakların kaydını ve bütün askeri personelin liyakat ve ahlâk defterlerini tutan bir şubenin varlığıdır.

¹⁷ Osman Senai, "Alman Erkan-ı Harbiye Dairesi", *Asker*, S. 2, 1 Eylül 1324, s. 63.

Mecmuanın beşinci sayısında Piyade Yüzbaşlarından Osman Nuri “*Tilsit Muahedesi ve Prusya İnkılabı*” başlıklı bir yazı ile yaşananları anlatmaktadır. Osman Nuri, Fransa-Prusya savaşının (1807) nasıl patlak verdiğini ve sonuçlarını anlattıktan sonra bu mağlubiyeti, başta Napolyon olmak üzere Fransız komutanları hafife alan Prusya komutanlarına bağlamaktadır. Ayrıca Fransızların Berlin kapısına dayandığı sırada Prusyalıların hala resmi geçit yapmakla meşgul olduklarını ileri sürmektedir. Ayrıca Prusyalı askerlerin zabıtlar tarafından iyi bir şekilde eğitilmediklerini ve askerlerin de komutanlarını sevmediklerini belirtmektedir. Durum böyle olunca da mağlubiyetin kaçınılmaz olduğunu ifade etmektedir. Yazar bu konuda Napolyon’un da bir sözünü aktarmaktadır:

“Prusya askerleri iyidir; hem pekiyidir. Kumanda etmesini bilen kimse olmadığı için bir şeye muvaffak olamadılar. Bunları eğer ben idare etseydim Fransızlar gibi muharebe ederlerdi.”¹⁸

Bu yazıda Osman Nuri, Prusya’nın Fransa’ya mağlup olduktan sonra düştüğü çok kötü durumu ve o durumdan yapılan ıslahatlar sayesinde nasıl kurtulduğunu da anlatmaktadır. Osman Nuri, özellikle Prusya’nın eski komutanlarından ve memurlarından arınıp öyle kurtuluşa erdiğinin altını çizmektedir. Burada açık bir şekilde söylemese de Osmanlı Devleti’nin de bu şekilde yaparak tekrar güçlenebileceği mesajını vermektedir.

Mecmuanın Von Der Goltz’a olan hayranlığına bakacak olursak; on yedinci sayıda Osman Senai Bey tarafından yazılan “*Von Der Goltz Paşa Hazretlerine*” başlıklı makale bu hayranlığın en bariz örneğidir. Yazının başında meşrutiyetin ilan edilmesinde çok önemli bir kişi olan Mahmut Şevket Paşa hakkında Von der Goltz’a bilgi verilmektedir. Von Der Goltz’a, Mahmut Şevket Paşa’nın her ne kadar onun yetiştirdiği bir şakirt olmasa da Almanya’da bulunduğu sıralarda ondan istifadelere bulunduğu için onun talebesi sayılabileceği söylenmektedir.

Bu yazıda Goltz’a karşı aşırı övgüler bulunmaktadır. Goltz’un yanında Mahmut Şevket Paşa’ya da övgülerde bulunmaktadır.

“Vatan-ı muazzezimizi mevt-i hakikiden kurtarmak hususunda ahiren muvaffakiyetle icra buyurdıkları feth-i celil ise, nimet-i hürriyete meftun bütün vicdanları kendisine medyun-ı şükran kılmıştır. Ve hiç şüphe edilmez ki bundan sonra Mahmut Şevket Paşa namı yalnız bizim tarihimizde değil tarih-i fütuhât-ı milel de dahi zevalnâpezir bir şöhret ile yâd ve tezkür edilecektir.”¹⁹

Osman Senai Bey, Mahmut Şevket Paşa ile yaptığı görüşmesini de anlatmaktadır. Osman Senai yapılan görüşmede Mahmut Şevket Paşa’nın, Von der Goltz’un kendilerine katılacağı ve ondan istifade edileceği haberini vermesi üzerine duygularını abartılı bir şekilde ifade etmektedir:

“Ey üstad-ı muhterem biz ki doğrudan doğruya sizin halka-i tedrisinizden yetişmiş, minnetdar ve bahtiyar talebenizdeniz. Şüphe yok ki biz sizin bu mübarek Osmanlı toprağına bu muazzez Osmanlı ordusuna bu necib Osmanlı milletine ne büyük asar-ı muhabbet ve samimiyet izhar eylediğinizi ve bizim suret-i umumiyyede tealimize ne kadar müteessir bulunduğunuzu herkesten iyi bilir tanırız. Bundan dolayı Mahmut Şevket Paşa hazretlerinin büyük bir sevinç ile vukua gelen tebşirâtından ne kadar memnun olduğumu mümkün değil izah edemem. Hissettiğim şevk ve meserret o derece de idi ki Goltz Paşa hazretleri ordumuza gelecektir dedikleri zaman derhal ayağa kalkarak muhteşem paşamızın eline sarıldım ve o mübarek eli birkaç defa öperek bu suretle mahzuziyet-i vicdaniye ve hissiyat-ı şükranıyemi arz etmek istedim”²⁰

Bu yazıdaki abartılı övgünün sebebi, Von der Goltz’un kendisinin de Alman hükümetine baskı yaparak Osmanlı Devleti’ne gelmesini sağlamaktır.

Osman Senai, Goltz’un daha önce 15 sene görev yaptığı sürede ondan istedikleri gibi faydalanılmadığını da yine abartılı bir şekilde anlatmıştır:

“Siz güneş gibi talebenizin ezhanına nur-ı maarif serpmek istiyordunuz. Halbu ki yıldız etrafında tecemmü eden kara bulutlar neşr eylediğiniz şuaat-ı ilm ve irfanı kesr ederek müştak-ı kemaliniz olanları kısmen zulmette bırakıyordu. Bununla beraber ziya-i şemsi büsbütün setr etmek kabil olamadığı misüllü daire-i

¹⁸ Osman Nuri, “Tilsit Muahedesi ve Prusya İnkılabı”, *Asker*, S. 5, tarihsiz, s. 246.

¹⁹ Osman Senai, “Von Der Goltz Paşa Hazretlerine”, *Asker*, tarihsiz, S. 17, C. 2, s. 193.

²⁰ Osman Senai, a.g.m., s.195.

şumul ve nüfuzu bi-payan olan envar-ı marifet önüne sed ve hail vaz etmekte düşman maarif bulunanlarca tamamiyla kabil olamıyordu.”²¹

Özetle Von Der Goltz öğrencilerini aydınlatmaya çalışırken düşmanın bunu engellemek için elinden geleni yaptığını ancak yine de onu engelleyemediklerini söylemektedir.

Goltz’a Osmanlı’da bulunduğu 15 sene içerisinde ondan fazla yararlanamadıkları için üzgün oldukları belirtilmektedir: “Eğer siz istediğiniz gibi çalışabilir, bizde istediğimiz gibi sizden faydalanabilseydik bu milletin ikbal ve saadetini hakkıyla yerine getirebilirdik” denilmiştir.

Yazıda Japonlar da örnek gösterilmektedir. Japonlara gönderilen Alman General Megel’in katkılarıyla Japonların Rusları yendiği belirtilmektedir. Bu galibiyetteki ana unsur ise Megel’e Japon hükümeti tarafından serbest bir çalışma ortamı oluşturulması gösterilmektedir. Daha sonra da Megel’in bütün dünyanın saygı duyduğu bir ordu yarattığı vurgulanmaktadır. Goltz’a da eğer böyle serbest çalışma imkânı sunulsaydı belki de Japonlardan daha güçlü bir ordu kurabileceği söylenmektedir.

Von Der Goltz’un Osmanlı Devleti’nde sadece Yunan savaşında (1897) görev aldığı, bu görevde de başarılı olduğu vurgulanmaktadır. Ancak bu savaşın sonucunun beklenen faydaları getirmediği ve diğer ülkeler üzerinde etki göstermediği vurgulanmaktadır.

Burada meşrutiyete de vurgu yapılmaktadır. Meşrutiyetin halkı kurtardığı, özgürlük getirdiği gibi her zamanki söylemler vardır ve Von der Goltz’un meşrutiyet ile ilgili duyguları konusunda da yorumda bulunmaktadır:

“Evet. Şarkın reng-i semaviyesini andıran parlak mavi gözleriniz Selanik ve Manastır cihetlerinde ve Rumelinin nukat-ı mühimme-i sairesinde bittecemmüm 33 yıllık bir zalimden 600 senelik bir millet-i mazluma için hürriyet talep eden kuvvetin öyle şakaya gelir bir kuvvet olmadığını keşf ve takdir eylediğiniz zaman kalbinizde büyük bir meserretin uyandığını mutlak duymuşsunuzdur. Çünkü siz şark ordusunun en sevgili bir muallimi, şarkilerin de en muazzez bir dostusunuz.”²²

Alman Subayların Osmanlı Askerlerine Bakışı

Asker Mecmuası’nda yabancı subayların yazıları da yayınlanmıştır. Bu yazarlardan öne çıkan isim ise Alman subay Von Der Goltz’dur. Mecmuadaki Alman hayranlığı Von Der Goltz’un yazıları ve O’na verilen cevaplarda açık bir şekilde görülmektedir.²³ Başyazar Osman Senai Bey başta olmak üzere mecmuanın bütün yazarları Goltz’un düşüncelerine çok önem vermişlerdir.

Von Der Goltz, yazılarında Osmanlı Devleti ile ilgili birçok konuya değinmiştir. Mecmuanın on birinci sayısında Von der Goltz, “Türkiye’de İnkılâb-ı Siyasiye-i Dâhili” başlıklı yazısında Osmanlı Devleti’nin 1908 devrimi ile Japonya Devleti’nin 1868 Restorasyonu’nu karşılaştırırken II. Abdülhamid ve Osmanlı ordusu ile ilgili değerlendirmelerde bulunmaktadır. Ayrıca İttihat Terakki Cemiyeti hakkında da görüşlerini bildirmiştir.

Mecmuanın ikinci sayısında Ali Fuad’a ait olan “Goltz Paşa ve Fuad Bey’in Mektubu” başlıklı yazı vardır. Burada öncelikle Goltz Paşa’nın meşrutiyet hakkında yazdığı bir makaleden bahsedildikten sonra, Ali Fuad ile olan mektuplaşmasına yer verilmektedir.

Ali Fuad, makalesinin başında Goltz Paşa’nın meşrutiyet hakkında yazdığı makaleyi anlatırken, Paşa hakkında oldukça fazla övgü dolu sözler söylemektedir:

²¹Osman Senai, a.g.m., s.197.

²²Osman Senai, a.g.m., s. 199.

²³ Asker Mecmuasının bu konudaki sayıları bkz. S.1-2,5, 11-12,17 -18.

“Osmanlı ordusuna ifa eylediği hizmet ile Osmanlıların minnettarlığını kazanan üstad-ı irfanımız Goltz Paşanın inkılab-ı ahir hakkında yazmış olduğu ilk makalesi, bütün askerler için düstur-ı hareket olarak kabul edilmek liyakatını haizdir.”²⁴

Mecmuada Goltz Paşa'nın makalesi yazının sonunda verilmiş fakat Ali Fuad, bu makaleyi vermeden önce kendisi anlatıp yorumlamıştır. Bu makaleden kısaca bahsetmek gerekirse; Goltz Paşa, Osmanlı askerinin meziyetlerini anlatarak, ordunun II. Abdülhamid dönemindeki durumunu, maruz kaldığı eziyetleri, mahrumiyetleri ve bu mahrumiyetler ile Yemen'de, Makedonya'da ve Anadolu'da büyük fedakârlıklar ve gayretler gösterdiğinden bahsederek dünyada hiçbir ordunun böylesine ağır bir vazifeye ve mahrumiyete maruz kalmadığını ifade etmektedir. Goltz Paşa'nın bu yazdıklarından sonra Ali Fuad, ordumuzun, dünya orduları arasında şerefine bir kat daha arttığını belirtmektedir.

Goltz Paşa makalesinde ayrıca ordunun içinde bulunduğu duruma atıfta bulunarak, ne yapılması ve ne yapılmaması gerektiğinden bahseden nasihatler de vermektedir.

Ali Fuad bundan sonra yazısına Goltz Paşayı ve yazmış olduğu makaleyi överek devam etmektedir:

“Üstad-ı irfanın bu makalesini okurken insan, mütenevvi' efkâr ve ihtisatın tesisine maruz bulunur. Kâh Osmanlılığın, Osmanlı ordusunun bitarafane sitayişleriyle gurur duyuyor. Kâh ciddi tenbihleri, nasihatleri karşısında düşünmeye mecbur oluyor; kâh mazinin zalâm-ı mahfi arasında ki feci hakikatlerin yâdıyla bir hüsn-i telm duyuyor; kâh istikbalin afaf-ı zerrinden satvetli, muhib bir Osmanlı ordusunun parlak yıldızını müşahede ederek müttehiç oluyor. Hakikat... Goltz Paşa bu makalesinde bazen büyük bir dost, bir arkadaşı, bazen bir üstad, bir peder, bazen de büyük bir şair şeklinde tecelli eyliyor!”²⁵

Övgüler bunlarla da bitmiyor. Ali Fuad'a göre, birçok fikirleri, farklı farklı gerçekleri böyle ifade eden başka bir makale yazılamazdı. Ali Fuad, böylesine önemli bir makalenin çevrilmiş olmasını büyük bir hizmet olarak görerek, bu yazının bütün askerler tarafından kelimesi kelimesine okunması gerektiğinden bahsetmektedir.

Ali Fuad, Goltz Paşa'nın yazmış olduğu makaleyi bu kadar beğendiği için, Paşa'ya bir mektup yazarak bu mektubu aynen yayınlamaktadır. Bu mektupta Paşa'ya teşekkürlerini sunmakta ve nasihatlerine herkesin harfiyen uyacağını belirtmektedir. Bunun yanında Paşa'nın Osmanlı ordusunda vermiş olduğu hizmetler için herkesin minnettar olduğunu ve bunu kimsenin unutmayaacağını söylemektedir.

Mektup içinde de Ali Fuad övgülerine devam etmektedir:

“Zat-ı âlinizin büyüklerimize alaka etmiş olduğunuz, onlar vasıtasıyla da bize intikal eden efkâr-ı aliyeyi şimdiye kadar en kıymettar, en ruhnevaz bir vedia gibi muhafaza ediyor idik. Bundan sonra bu âli fikirler serbestane inkişaf edecek ve büyük semereler hâsıl edecektir. Bugün Osmanlı ordusunun mukaddes saflarının fevkinde muzafferane yaşayan sizin ruh faziletinizdir.”²⁶

Ali Fuad, mektubunun sonunda Osmanlı ordusunun çok çalışması gerektiğini, bu çalışmada Paşa'nın yol göstermesine ihtiyaçları olduğunu söyleyerek, Paşa'dan yazılarını kendisine göndermesini istemektedir. Paşa'nın gönderdiği yazıları bir nüsha haline getirip tercüme ederek bütün silah arkadaşlarına hediye edeceğini ifade ederek mektubunun sonunda teşekkür etmiş ve Goltz Paşa'nın makalesini aynen yayınlamak yazısını sonlandırmıştır.

Ali Fuad Bey'in yine aynı sayıda “Goltz Paşanın İkinci Makalesi” başlıklı yazısı bulunmaktadır. Goltz Paşa'nın bu ikinci makalesinin başlangıcında sınıf-ı muhtelif tarafından yapılan tatbikat eğitimlerinden bahsedilmekte ve bunun Osmanlı Ordusu için çok hayırlı bir iş olduğu, bundan sonrada daha dikkatli bir şekilde yapılması gerektiği belirtilmektedir.

Yazıda, Osmanlı Ordusu'nun 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından beri büyük bir savaş görmediği ve bu yüzden yeni savaş taktiklerinden haberdar olmadığı söylenmekte ve bu yeni

²⁴Ali Fuad, “Goltz Paşa ve Fuad Beyin Mektubu”, *Asker*, S. 2, tarihsiz, s. 71.

²⁵Ali Fuad, a.g.m., s.72.

²⁶Ali Fuad, a.g.m., s.73.

talimler sayesinde Osmanlı ordusunun bundan sonraki olası savaş durumlarına hazır olabileceği ifade edilmektedir.

Bunun yanında bu talimlerin sonunda başarıya ulaşabilmek için de bazı tavsiyelerde bulunmaktadır; öncelikle Osmanlı ordusundaki zabıtların ufukları açılmalı, günün şartlarına uygun askeri eğitimler verilmeli ve askerlik vazifesinin önemini göstermek için askerliğe karşı şevklendirilmeleri gerektiğinden bahsedilmektedir. Eğer bunlar gerçekleştirilirse bu askerlerin büyük işler başaracağına inanıldığı da ifade edilmektedir.

Ali Fuad, üstad-ı irfanımız dediği Goltz Paşa'nın askeriyenin işleyişi hakkındaki bu mütalaasının askerlerin eğitiminde temel olması gerektiğini ve kuvvetli bir orduya sahip olmak için gerekli mertebelere bu talim ve terbiyeleri aktarmanın zorunlu olduğunu vurgulamaktadır. Ancak bu talimler esaslı ve mükemmel olursa sağlam bir bina tesis etmenin mümkün olduğunu altını çizmektedir.

Asker Mecmuası'nın beşinci sayısında Von Der Goltz tarafından Ali Fuad Bey'e gönderilen mektup ve makale bulunmaktadır. Ali Fuad Bey, mektup hakkında bilgi vermez iken makaleyi olduğu gibi aktarmaktadır. Goltz Paşa'nın yazmış olduğu makale Prusya'nın 1807 yılında imzalanan Tilsit Antlaşmasından sonraki hali ile Osmanlı'nın içinde bulunduğu durumu kıyaslamaktadır.

Tilsit Antlaşması 1807 yılında Fransa ile Rusya arasında imzalanan bir dostluk antlaşmasıdır. Bu antlaşmaya göre Rusya, Avrupa'da Fransa'yı destekleyecek, Fransa ise Rusya'yı Osmanlı Devleti'ne karşı destekleyecektir.²⁷

Goltz Paşa, Osmanlı'nın askeri kuvvetini yeniden nizama sokması ve bunu da yapabilmek için askeri usul ve kurallarını toptan değiştirmesi gerektiği görüşündedir.

Goltz Paşa, 1807 yılında Napolyon ile yapılan ve dokuz ay süren savaştan sonra Almanların ne kadar kötü bir durumda kaldığını anlatmaktadır. Alman askerlerinin ellerinde silah, top ve tüfeğin yanı sıra elbiselerinin bile kalmadığını, devletin hazinesinde paranın bulunmadığını hatta hayvanların bile Fransız ve Ruslar tarafından alındığını, bunların yanı sıra milletinde yiyecek ekmek bulamadığını aktarmaktadır. Bütün bunlara rağmen bir de Fransa'ya tazminat ödemek zorunda olduklarını eklemektedir.

Bütün bunlara rağmen Alman yöneticilerin hemen, özellikle ordu olmak üzere devletin işleyişinde yeniden yapılanmaya gittikleri, halkın da desteği alınarak büyük fedakârlıklarla yeniden savaşabilecek bir ordu meydana getirildiği ve bu ordunun 1813, 1814 ve 1815 yıllarında Napolyon'a karşı zaferler kazandığı belirtilmektedir.

Goltz Paşa, Almanların bu durumunu anlattıktan sonra Osmanlı Devleti'nin bu kadar kötü bir durumda olmadığını, yapmış olduğu son Yunan Savaşı'nı da kazandığını ve askeri kadrolarının Almanlar gibi dağınık olmadığını hatırlatarak, Osmanlı Devleti'nin daha kolay bir şekilde toparlanabileceğini anlatmaktadır. Askeri kanunnamemizin de yeterli olduğunu ancak yine de gayrimüslimleri kapsayan şekilde düzenlemeler yapılabileceğini de belirtmektedir.

Bunun yanında Goltz Paşa Meşrutiyet'in ilanına da atıfta bulunarak, Meşrutiyet'in Osmanlı Devleti'ne bu konularda fayda sağlayacağını da ifade etmektedir.

Bu bilgileri verdikten sonra yapılması gereken işlerden bahsetmektedir: ordunun elbisesini, harp malzemelerini, silahlarını tedarik etmenin yanı sıra her şeyden evvel ordunun talim ve terbiyesinin yenileştirilmesi ve zamanın ihtiyaçlarına karşılık verebilecek seviyeye getirilmesinin gerekliliği üzerinde durmaktadır.

Goltz Paşa, Türk askerinin cesur olduğunu ancak bunun savaşları kazanmak için yeterli olmayacağını, özellikle bu dönemde savaşlarda tüfeklerin, topların artık çok güçlü olduğunu ve

²⁷Olcay Özkaya Duman, "Yakınçağlarda Osmanlı-Fransa İlişkileri ve Fransa'nın Ortadoğu Diplomasisi", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2009, s. 530.

bu konuda askerlerin eğitilmesi gerektiğini; bunun da fazlasıyla talim ve tatbikatlar ile gerçekleşebileceğini söylemektedir. Paşa, bu düzenlemelerin epey bir zaman alacağını ve bu zamanı bazı kişilerin çok görebileceğini belirterek, bu kişilerin 1807'deki Prusya ordusunun durumunu göz önüne getirmelerini ve Prusya'nın nasıl kısa sürede büyük, güçlü bir ordu meydana getirdiğini hatırlamalarını istemektedir. İşte o zaman Osmanlı Devleti'nin güçlü bir ordu kurabileceğini ifade etmektedir.

Paşa, Prusya'nın tekrardan kalkınmasının altındaki en büyük payın felaket dönemlerinde görev yapan zabıtların olduğunu ve Osmanlı Devleti'nde de bu konuda en büyük vazifenin zabıtlara düştüğünü belirtmektedir. Osmanlı Devleti'nde de bunları yapabilecek yetişmiş zabitanın mevcut olduğunu söyleyerek ve bu yolda da Osmanlı Devleti'ni gönülden desteklediğini aktararak yazısına son vermektedir.

Goltz Paşa ile ilgili olarak son yazı Ali Mümtaz'ın aktardığı, Goltz Paşa'nın yazmış olduğu "*Erkân-ı Harbiye Vezâifi*" başlıklı yazıdır. Goltz Paşa'nın bu yazısı bir Erkân-ı Harb zabıtının nasıl olması gerektiğinden bahsetmektedir. Goltz Paşa'nın fikirlerini özetlemek gerekirse; bir Erkân-ı Harb zabiti daima birçok kişiyle bağlantılı olduğundan terbiyeli ve tevazu sahibi olmalıdır. Zabıtlar, amirlerinin meşrebine uygun davranmalı, kumandanlarının söylediği sözleri ve hatalı fikirlerini tasdik etmeseler bile vazifelerini ifa etmelidir. Onlar, yanlış kararlarında kumandanlarını uyarmalıdır, eğer kumandan bu uyarıyı dikkate almaz ise ortaya çıkan kötü sonuçlardan zabıtlar sorumlu olmayacaklardır.

Goltz Paşa bunları söylerken zabıtların, kumandanlarına karşı sürekli fikren karşı çıkmalarının da yanlış olduğunu ve bunun yerine kumandanlarının teveccühlerini kazanmalarını önermektedir. Bunun için de zabıtların, muharebe sırasında herhangi bir mağlubiyet halinde sorumluluğu kendi üzerlerine almalarını ancak bir başarı kazanıldığında ise bu başarıyı vatan ve millet huzurunda kumandanına isnad etmelerini tavsiye etmektedir. Paşa'ya göre Erkân-ı Harbiye zabitanı söyleyeceği sözleri, askerın kafasında kumandan tarafından söylenmiş olabileceğini hatırlanndan çıkarmamalı, bu yüzden söyledikleri her şeye çok dikkat etmelidir. Zabitanın kumandanlarına yaşanan her olayı, haksızlık yaşanmaması için eksiksiz anlatması, askerın erzak, elbise, cephane vb. konuların hepsinde çok dikkatli olması gerektiğini söylemektedir. Eğer Erkân-ı Harp zabiti asker hakkında böyle gayretli olursa, kumandanın asker nazarında "baba" makamında olacağını ve askerın hürmet ve muhabbetine mahzar olacağını da eklemektedir. Sonuç olarak bir Erkân-ı Harb zabıtının hem kumandanının hem de efradın güvenini ve hürmetini kazanması gerektiğini, bunun için de kendisini büyük görüp diğer zabıtlara karşı kibirli ve gururlu davranmamasını, mevkiini suistimâl etmeyerek sadece bulunduğu görevi başarıyla sürdürmeye çalışmasını önermektedir.

Asker Mecmuası'nın üçüncü sayısında Von Der Goltz'un "*Keşf-i İstikbal (Şarkın Manevîyatı)*" başlıklı yazısı bulunmaktadır. Bu yazı Osmanlı Devleti özelinde doğu toplumlarının anlatılması bakımından önem arz etmektedir. Goltz Paşa yazısının başında daha önce yanında bulunan Pertev Paşa'dan bahsetmektedir. Pertev Paşa Mançurya Savaşı'nı (1904-1905)²⁸ takip etmek üzere bölgeye gönderilmiştir. Goltz Paşa'da kendisine nasihatle bulunarak gereksiz yere tehlikeye atılmamasını söylemiştir. Pertev Paşa'dan gelen cevap ise kendisini hayli şaşırtmıştır. Pertev Paşa, Goltz'a: "Bilirsiniz ki ben kader ve kısmete inanırım ve ölüm korkusu bilmem!" cevabını vermiştir. Goltz, doğu ile batı arasındaki inanç kavramını sorgulamakta ve bu konuda doğunun batıdan daha güçlü olduğunu savunmaktadır. Türklerin bu kader anlayışından dolayı

²⁸ Rusya, Çin ile anlaşarak Mançurya'da demir yolu yapma ve yer altı kaynaklarını işletme hakkı elde edince buralara asker sevk etmeye başladı. Rusya'nın amacı burayı tamamen ele geçirmektir. Japonya bu duruma itiraz ederek Rusya'nın bu bölgeden çekilmesini istediysede Rusya bunu kabul etmedi. Bunun üzerine İngiltere ve Japonya Rusya'ya karşı bir ittifak imzaladı. Bu ittifaka rağmen Japonya bu sorunu anlaşma yolu ile çözmek istiyordu. Ancak Rusya buna yanaşmayınca Japonya 1904 Şubat'ında Rusya'ya savaş ilan etti. Savaş 18 ay sürmüş ve Japonya büyük bir galibiyet kazanmıştır. Böylelikle Rusya, Mançurya üzerindeki bütün haklarını Japonya'ya devretmek zorunda kalmıştır. Geniş Bilgi İçin Bkz: Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yay., İstanbul 2009.

hayatı pek ciddiye almadıklarının altını çizerek kendilerinin de bu konuda Türkleri örnek alması gerektiğinden bahsetmektedir.

Makale de vurgu yapılan bir başka konu da Türklerin mütevazı oluşudur. Batı’da toplumun önde gelenlerinin özellikle de askerlerin hal ve hareketlerinden, tutum ve davranışlarından hemen tanınabileceğini ancak Osmanlı Devleti’nde durumun farklı olduğunu belirtmiştir. Osmanlı Devleti’nde görev yaptığı dönemlerde tanıştığı bazı kişilerin en az kendisi kadar başarılı olduğunu buna rağmen mütevazı bir şekilde bundan bahsetmemelerine çok şaşırıldığını eklemiştir. Örneğin Rıfat Paşa’nın kendisini övenlere karşı takındığı tutum Goltz Paşa’yı çok etkilemiştir.

Goltz Paşa yazısında bir dönem Osmanlı Devleti’nde doktorluk yapan Profesör Reyder’in Türkler hakkında yazdığı bir kitaptan da alıntı vermiştir. Reyder:

“Türk Hastası ölümden korkmaz. Bu sebepten ameliye-i cerrahiye ölümden tahlise yegâne yol olsa bile yine Türk hastasını buna erza ve ikna etmek kolay değildir.”

Türklerin yangın ve deprem gibi olaylar sonucunda takındığı tavır da Goltz’un dikkatini çekmiştir:

“Yangın ve zelzele gibi mesaib-i azimeye teslimiyette izhar ettiği sükun ve vakar hiçbir millette bulunmaz. Böyle hailelere karşı ne bir feryat ne de bir iştika işitilir. Bir kişi musibete uğrayan muhibbine ‘Allah beterinden esirgesin der’ geçmişe mazi derler; mazinin hesabı kapanmıştır.”

Von Der Goltz son olarak Osmanlı halkının farklı özellikler gösterdiğini ancak onları yek vücut haline getiren şeyin İslâm dini olduğunu söylemiştir.

Asker Mecmuası’nda Von Der Goltz haricinde bir başka Alman subay olan Komphofener Paşa’nın da yazıları bulunmaktadır. Komphofener Paşa, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra 1882’de II. Abdülhamid’in Almanya’dan istediği subaylar arasında gelmiştir. Komphofener Paşa 1909 yılına kadar 27 yıl Osmanlı Devleti’ne hizmet etmiştir.²⁹ Paşa’nın “*Sui! Zabt-ı Rabt! Arkadaşlık*” başlıklı yazısı mecmuanın ayrı ayrı üç sayısında bulunmaktadır. “*Sui!*” dokuzuncu sayıda, “*Zabt-ı Rabt*” on birinci sayıda, “*Arkadaşlık*” bölümü ise on ikinci sayıda yayınlanmıştır. Osmanlı ordusuna hitaben yazdıkları Osman Nuri tarafından tercüme edilmiş ve yayınlanmıştır. Komphofener Paşa dokuzuncu sayıdaki “*Sui!*” başlıklı yazısına maziden ders alınması ve hedeflerin istikbal olması gerektiğini vurgulayarak başlamaktadır. Kendisinin de, Osmanlı’nın istikbale ulaşacağından emin olduğunu söylemektedir. Tabi bunun gerçekleşebilmesi için de herkesin aynı hedef doğrultusunda çok çalışması gerektiğini de eklemektedir.

Komphofener Paşa, orduya büyük görevler düştüğünü belirtmektedir. Özellikle seferberlik ilan edildiği zaman harbiye nezaretinin görevini tam ifa etmiş olması yani askerlerin hiçbir eksiğinin olmaması gerektiğinin üzerinde durmaktadır. Paşa ayrıca Osmanlı’nın içinde bulunduğu durumun, onu sürekli savaşa hazır bulunmaya mecbur bıraktığından bahsetmektedir.

Komphofener Paşa satır aralarında Osmanlı-Alman dostluğuna da değinmektedir. Bu dostluğun Moltke’nin Osmanlı Devleti’nde görevlendirildiği zaman başladığını belirtmekte ve devam etmesi temennisinde bulunmaktadır. Komphofener Paşa kendisini de överek Alman ordusunun kazandığı zaferlerde kendi payının da olduğunu, Alman İmparatoru tarafından Osmanlı’ya gönderildiğinden itibaren de buraya gönderilen her Alman subay gibi Osmanlı’nın başarılı olması için elinden geleni yaptığını anlatmaktadır. Bunun için de Türk arkadaşlarına şu üç tavsiyede bulunmaktadır: Birincisi; ordunun her zaman savaşa hazır olması, ikinci olarak; zabt ve rabtın yani bağlılığın arttırılması, son olarak da arkadaşlık ve birlikteliği sağlamak.

Komphofener Paşa, hemen her ordunun ıslaha ve teçhizata ihtiyacı olduğunu belirterek sadece bunların zafer kazanmak için yeterli olmayacağını bunun yanında en önemli unsurun

²⁹ Mustafa Ergün, “Türk Eğitiminin Batılılaşmasını Belirleyen Dinamikler”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 6, sayı 17, Mart 1990, s. 446.

askeri talimler olduğunu, bunun için de Osmanlı askerlerinin çok çalışmaları gerektiğini ifade etmektedir.

Paşa, makalesinin sonunda Osmanlı askerini övmektedir. Osmanlı Devleti'ne hizmet ettiği çeyrek asır boyunca Osmanlı zabitlerinin ve askerlerinin kabiliyetinden bahsederek onlara hayran kaldığını söylemektedir. Bu zabit ve askerlerin iyi bir talim ve terbiye ile zamanın en iyi ordularından biri olacağından şüphe etmediğini ifade ederek tüm Osmanlı halkının ordusunu destekleyerek üzerine düşen görevleri yerine getirmesi gerektiğini de belirtmektedir.

Komphofener Paşa'nın makalesinin on birinci sayıda yayınlanan ve ikinci bölümü olan "Zabt-ı Rabt" yazısının başında zabt ve rabt'ın ne kadar önemli bir şey olduğu sık sık vurgulanmaktadır. Zabt ve rabtın ruhunun zabit olduğu, zabt ve rabtı vücuda getirmenin, muhafaza etmenin onun elinde olduğu ve bu sebeplerden dolayı Osmanlı ordusunun siyasetten uzak durması gerektiğinin altı çizilmektedir. Böylelikle askerler sadece kendi amirlerinden emir alacaklardır. Yani kısaca zabitlerin siyaset ile uğraşmak yerine emirleri altındaki askerleri eğitmek ile zaman geçirmesi gerektiği belirtilmektedir. Almanlar hakkında da bu konuda bilgi verilmekte ve Alman komutanların askerlik dışında siyaset ile uğraşmaya zamanlarının olmadığı vurgulanmaktadır.

Komphofener Paşa, sokakta gezerken bile her zabitin bir üstünü gördüğünde selam vermesinin gerektiğini, çünkü bunu gören halkın nazarında da askeriye'nin itibarının artacağını savunmaktadır.

Bununla birlikte Paşa, artık Osmanlı Devleti'nin yeni bir yola girdiğini ve girdiği bu yolda eğer başarıya ulaşma niyetindeyse devletin içindeki herkesin o başarı noktasına odaklanması gerektiğini savunmaktadır. Başarıya ulaşmak için de herkesin sadece kendi üzerine düşen görevleri yerine getirmesini yeterli görmektedir. Yani tekrar, askerlerin askerlik dışında başka bir işe kafa yormamasını tavsiye etmektedir. Eğer Osmanlı askerleri bunu başarabilir ise kendilerinden sonra gelen kuşaklara büyük bir örnek olacaklarını da eklemektedir.

Paşa, son olarak siyaset sevdasından vazgeçmeyecek askerlerin, üzerinde bulunan üniformayı çıkararak yoluna devam etmesini tavsiye etmektedir.

Komphofener'in "Sui! Zabt-ı Rabt! Arkadaşlık" başlıklı makalesinin son kısmı olan "Arkadaşlık" on ikinci sayıda yayınlanmıştır.

Komphofener Paşa yazısına, Osmanlı ordusunun gücünü arttırabilmesi için zabitan içinde arkadaşlığın üst seviyede olması gerektiğinden bahsederek başlamaktadır. Şimdiye kadar anlattığı "zabt ve rabt"ın kıymetinin artması için arkadaşlığın vazgeçilmez olduğunu belirtmektedir. Arkadaşlığın savaşlarda çok büyük fayda sağlayacağını üzerinde durmakta ve Almanların 1866-1867 seferlerinde bu sayede zafer kazandıklarını anlatmaktadır. Osmanlı'nın ise Rusya ile yapılan savaşta bu yüzden kaybettiği aktarmaktadır.

Komphofener Paşa, Osmanlı'da, zabitler arasında bu arkadaşlığı geliştirebilmenin yollarını tartışmaktadır. Osmanlı heyet-i zabitanının ilk olarak büyük garnizonlarda ortak tatbikat yapmalarının sevindirici olduğunu ifade etmektedir. Paşa, adı ister gazino olsun ister kulüp fark etmeden, zabitanı birbirine ısındırabilecek mekânların yapılmasının gerekliliği üzerinde durmaktadır. Bu mekânlarda zabitan her türlü askeri, manevi vb. konularda eğitimler verilmesini ve bu eğitimden sonra bu bilgileri diğer zabit arkadaşları ile paylaşmasını tavsiye etmektedir. Eğer böyle mekânlar tesis edilmez ise bu zabitlerin kahvehanelerde vakit kaybederek, savaşlarda başarısız olacağını da altını çizmektedir.

Paşa'nın bir başka tavsiyesi de Erkân-ı Harbiye-yi Umumiye Dairesi'ne bir tarih-i harp şubesinin ilave edilmesidir. Bu şubenin, eskiden yapılan savaşların tenkidini yaparak zabitanı anlatmasını istemektedir. Bu şubenin başına da en kıdemli komutanların getirilmesini, ayrıca yapılan savaşların kitap haline getirilerek bütün askerlere okutulmasını da istemektedir.

Sonuç

Osmanlı Devleti ile Almanya arasındaki yakın ilişkiler II. Abdülhamid döneminde başlamış ve Birinci Dünya Savaşı'na kadar artarak gelmiştir. Bu ilişkilerin askeri çıkarlar üstüne kurulduğu da açıktır. Karşılıklı ilişkilerde hayranlık unsuru da başlıca faktörlerdendir. Alman Devleti'ne olan bu hayranlık 1908'den sonra zirveye çıkmıştır. II. Abdülhamid döneminde Osmanlı Devleti'nde görev yapan Von der Goltz karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Von der Goltz Osmanlı Devleti'ne hizmette bulunduğu dönemde II. Abdülhamid'i Almanya'nın yanına çekmek için çok çalışmıştır. Osmanlı Devleti yapısını çok iyi bilen Goltz Paşa özellikle genç Osmanlı subayları üzerinde güçlü bir Alman hayranlığı yaratmıştır. Von der Goltz bir yandan Osmanlı Devleti'nde reform çalışmaları yaparken diğer yandan da Almanya'nın çıkarları için çalışmaktaydı. Çünkü Goltz'un Osmanlı Devleti'ne sunduğu her reform teklifinden sonra Alman silah fabrikalarından yeni siparişler verilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Almanlara karşı oluşan hayranlığın çeşitli sebepleri vardır. Bu sebeplerin başını diğer Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti'ne karşı olan sert tutumu çeker. İttihat ve Terakki iktidarı yeni başa geçtiği zaman büyük bir ekonomik sıkıntı ile karşı karşıya kaldı. Bu süreçte Almanya, Osmanlı Devleti'ne diğer Avrupalı devletlerden daha yakın davranarak istediği borcu vererek Osmanlı'nın özellikle İngiltere ve Fransa'nın güdümüne girmesini engelledi. Böylelikle daha önce II. Abdülhamid ile yakın ilişkiler içinde olan Almanya herkesten önce yeni hükümeti destekleyerek Osmanlı Devleti üzerindeki nüfuzunu arttırmıştır.

Osmanlı subayları bu Alman hayranlığını basın yoluyla halka da aşılama çalışmıştır. Asker Mecmuası yanında daha birçok gazete ve mecmuada Almanlar lehine yazılar yazılmıştır. Asker Mecmuası'nda bu hayranlık daha çok Von der Goltz üzerinden görülmektedir. Goltz Paşa adeta Osmanlı Devleti'nin kurtarıcısı olarak görülmektedir. Ancak Osmanlı Devleti bu hayranlığının bedelini Birinci Dünya Savaşı sonunda ödemiştir. Savaş boyunca Türk ordusu adeta Alman subaylar tarafından yönetilmiş ve nihayetinde Osmanlı Devleti yıkılmıştır.

Kaynakça

Alkan, M. Nail, "Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Türk-Alman İlişkileri", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2015.

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Alkım Yay., İstanbul 2009.

Asker Mecmuası, 4 Eylül 1908-1909, İstanbul.

Berkes, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2002.

Beydilli, Kemal, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1985.

Beydilli, Kemal, *18. Yüzyılda Osmanlı Devleti-Prusya Münasebetleri*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1983.

Ergün, Mustafa, "Türk Eğitiminin Batılılaşmasını Belirleyen Dinamikler", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, cilt 6, sayı 17, Mart 1990.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C. 5, TTK Yay., Ankara 2007.

Karaman, Mehmet Ali, *II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Askeri Matbûatı ve Siyasi Hayattaki Rolü*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2017.

Moltke, Helmuth Von, *Moltke'nin Türkiye Mektupları*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2016.

Ortaylı, İlber, *İkinci Abdülhamid Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1981.

Özkaya Duman, Olcay, "Yakınçağlarda Osmanlı-Fransa İlişkileri ve Fransa'nın Ortadoğu Diplomasisi", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2009.

Wallach, Jehuda L., *Bir Askeri Yardımın Anatomisi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1985.

Yılmaz, Veli, *Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar*, Cem Ofset, İstanbul 1993.